

1987-09-15

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 34 RÅNEÄLVEN (1 DELOMRÅDE), LULEÅ, BODEN OCH GÄLLIVARE KOMMUN

Karta: 25L, 26K, 26L, 27KLäge:

Area: 44 000 ha
varav ha land
och ha vatten

Naturgeografisk region: 30 Norrlands vågiga bergkulleterräng.
29b Kustslätter och dalar med finsediment kring
norra Bottenviken.

Landskapsformer: Vågig bergkulleterräng.

Terrängformer: Kullig morän (Kalixpinmo), De Geer-moräner. HK delta,
flätflod, delta, ravin, nipa, israndrännor.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, myrar, sjöar och vattendrag.

Intresseaspekter (ej rangordnade): ~~E B Z O G H L S~~ Primära: E G Z H B
Sekundära: O S K L

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

- A Framstående exempel på skogsälv, som särskilt väl visar natur- och kulturlandskapets utveckling, processer och ekologiska samband.
- B Naturlig, väsentligen opåverkad skogsälv.
- C Hotade och sårbara biotoper och arter.
- D Rik flora.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Karaktären av oexploaterad skogsälv bibehålles. Skogsbruket bedrivs med stor naturvårdshänsyn och hävden av odlingsbygderna i älvdalen fortsätter.

Planering och säkerställande: Råneälven är skyddad från vattenkraftsutbyggnad enligt naturresurslagen.

Områdets huvuddrag:

Råneälven är en skogsälv i Norrbottens län. Älven har sina källflöden i Gällivaretrakten och sin mynning vid Råneå, ca 30 km norr om Luleå. Längden är ca 210 km och medelvattenföringen vid mynningen 41,5 m³/s, vilket gör Råne älv till Sveriges största skogsälv.

Råneälvens övre delar, från källflödena till polcirkeln (ca 75 km), har en mycket låg andel sjöar. Fallhöjden är ca 75 m och älven är till största delen lugnflytande även om avsevärda forssträckor förekommer. Vegetationen i älvens omgivningar domineras av olika typer av myrmark.

1987-09-15

BD 34

Från polcirkeln ner till Valvträsket, beläget ca 50 km från kusten, faller älven ca 250 m. Längs denna ca 75 km långa sträcka saknas sjöar, och älven domineras av forsande och stråkande partier. Vegetationen i omgivningarna består främst av barrskogar, ofta med ett stort inslag av myrmarker.

Vid Valvträsket ändrar älven abrupt karaktär. De sista 50 km ner till kusten har en fallhöjd på endast ca 40 m, och älven karaktäriseras av större sjöar och sel med kortare mellanliggande forssträckor. I dalen dominerar finsedimentområden på vilka vidsträckta jordbruksmarker är belägna.

Berggrunden längs Råneälven är varierande men tre huvudtyper av bergarter förekommer: graniter och gnejser, granodiorit-kvartsdiorit-diorit, samt basiska och intermediära vulkaniter. De två sistnämnda typerna har basisk sammansättning, och förekommer främst i älvens nedre halva.

Längs sträckan från källflödena till Valvträsket har stormorfologin till övervägande del karaktär av restbergslätt. Uppströms högsta kustlinjen, vilken är belägen vid Överselet, saknar älven sammanhängande dalgång. Bergen i omgivningen har en mycket tydlig glacial skulptur. Vid HK har älven vid deglaciationen utformat ett mäktigt HK-delta, Slättheden. Råneälven beskriver mellan Mårdsel och Norrillåns mynning en slinga som troligen bildats efter senaste deglaciationen. Den gamla isälvsfåran finner man här uppenbarligen i nuvarande Norrillåns dalgång. I området vid Norrillåns mynning förekommer de längst uppströms belägna tvärställda moränryggarna, vilka längre nedströms ger karaktär åt dalgången. Dessa är uppbyggda av Kalixpinmo, en för landet ovanlig moräntyp vilken utgör en blandning av morän och sediment, ofta med kraftigt störda strukturer.

Stormorfologin nedströms Valvträsket bestäms till största delen av 2-4 km breda och öppna dalsystem. Dalutfyllnaden är mycket god, och på dalbotten finner man ett i stora stycken levande jordbrukslandskap. Dalgången begränsas flerstädes av distinkt glacialt skulpterade flyggberg, t ex Lassbyberget och Snipen. Dalens storskaliga moräntopografi är osedvanligt välutvecklad, med ryggar tvärställda dalens huvudriktning. Dessa ryggar bestämmer till stor del sjöarnas och selens flikiga strandkonturer. Moränryggarna är även här uppbyggda av Kalixpinmo. De mest skyddsvärda moränformationerna är belägna vid:

- * Området mellan Niemiselet och Degerselet
- * Lassbyforsen
- * Gunnarsbyn-Storvikmyren
- * Området öster om Rörån mellan Överstbyträsket och Storlappträsket
- * Korpforsen
- * Kesalandet vid Norr-Lillåns utlopp i Råneälven.

Vid Råneälven finns även ett flertal andra typer av geovetenskapligt intressanta bildningar. De mest intressanta är från kusten och uppströms:

1987-09-15

BD 34

- * Snöberget, välkänt och tydligt utbildat s k kalottberg, som särskilt omnämns som delobjekt i riksojektet Råne älvdal. Förutom den tydligt framträdande högsta kustlinjen finns omfattande klapperstensfält med välutbildade strandvallar (se även BD 34.1).
- * Degerselets ändmoränfält (De Geer moräner) med flera svärmar och grupper av moränvallar.
- * Valvträskets delta, ett aktivt låglandsdelta av avsevärda mått. Inlandsdeltan är generellt sett ovanliga (gäller även Överselet). På deltat, vilket är uppbyggt av sand och finare sediment, förekommer dessutom fenomen som är ovanliga utanför fjällregionen, t ex aktiva levebildningar.
- * Storhällforsen, ett smärre vattenfall följt av en kanjonbildning.
- * Slättheden, ett välutvecklat HK-delta med mäktiga sandavlagringar. Inom området finns ett flertal formationer, t ex strandvallar, älvterrasser, fossila flygsanddyner, fossila och aktiva nipor och en aktiv meanderslinga.
- * Överselet - ett blockdelta (Rudberg & Sundborg 1975) med "braided river" (system av flätade sidofåror) och branta nipbildningar. Deltat är aktivt och av ovanlig typ.
- * Pakkohällarna - en ca 1 km lång kanjon belägen nedströms Pakkoforsen. Kanjonsidorna är upp till 8 meter höga.
- * Muorkaforsens omgivning där det finns ett glacifluvialt dränerings-system med markerade fossila rännor.

I de nedre delarna av älven är stränderna ofta av flack finsedimenttyp. Här finner man tydligt zonerade växtsamhällen med bälten av vattenvegetation och starr- och gräsmader. Innanför dessa finns oftast en videbuskzon, varefter jordbruksmark vidtar. På många ställen förekommer även strandlövskogar.

Uppströms Valvträsket bestäms strändernas utseende till stor del av graden av iserosion. Jordarterna varierar men moräntyper dominerar. Några egentliga vegetationszoneringar förekommer i regel ej, och vegetationstyperna är här starkt dynamiska. Iserosionen håller tillbaka träd- och buskvegetationen, varför stränderna blir öppna och domineras av örter, ris och gräs. De viktigaste typområdena för denna vegetationstyp, här benämnd moränstrandängar, förekommer längs sträckan från nedom Muorkaforsen till Överselet.

Vattenvegetationen är välutvecklad i vissa av de lugnt flytande nedre delarna av älven. Såväl undervattens-, flytblads- som övervattensvegetation förekommer flerstädes rikligt. Här finns även inslag av mer krävande och ovanliga arter.

1987-09-15

BD 34

Totalt registrerades 318 kärlväxtarter på Råneälvens stränder och botten. Artrikedomen är hög med i medeltal 88 arter/200 m strandsträcka. Högsta artantalet för en sådan sträcka, 123, erhöles vid Överstbyträsket. Korp-forsen och Överselet står också för höga noteringar - 116 respektive 112 arter/200 m. Hela Överselsområdet hyser minst 158 arter och från Valv-träskets delta noterades totalt 145 arter.

De botaniskt mest intressanta områdena är:

1. Moränstrandängar - en 3 km lång strandsträcka nedströms Snasko där de av iserosionen betingade moränstrandängarna är välutvecklade och sammanhängande. Höga artkoncentrationer.
2. Överselet - ett recent blockdelta med stora ytor av isgångsbetingade ängsmarker av olika slag. Lövskogar, sandbankar och nipbildningar. Området uppvisar en starkt heterogen och artrik växtlighet (158 arter - nära hälften av Råneälvens artstock).
3. Valvträskets delta - en artrik flora (145 arter) och många mindre vanliga växtbiotoper i ett delta utvecklat i sand och finsediment.
4. och 5. Moränstrandängssträckor - Polcirkeln till strax uppströms Överselet och Mårdsel till Pataforsen. Längs dessa båda sträckor förekommer moränstrandängar i varierande omfattning och utformning. Höga artkoncentrationer. Förekomster av flera rariteter, speciellt på sträckan fr o m Grenholmsforsen och nedströms.
6. Lövlundsparti S om Aspliden - ett frodigt strutbräkendominerat lövskogsparti med förekomst av bl a röd trolldruva och skogsbräken.
7. Korpforsen - en artrik flora med flera rariteter, t ex röd och svart trolldruva. Lundartade miljöer. Höga artkoncentrationer.
8. Rånträsket - vid Rånträskets södra delar finns s k ävjebroddsvegetation, med förekomst av rariteter som ävjepilört, tretalig slamkrypa och nordslamkrypa.

Faunan längs älven är bristfälligt undersökt förutom utter. Längs Råneälven förekommer utter såväl vintertid som sommartid. Älvens isfria forssträckor utgör övervintringsområden, och inventeringar har visat att minst ett 10-tal uttrar uppehåller sig i huvudfåran vintertid. En inventering utförd sommaren 1986 av personal från Naturhistoriska riksmuseet, har givit vid handen att de viktigaste reproduktionsområdena för utter längs älven finns i närings- och vegetationsrika sjöar och sel mellan Valvträsket och kusten.

1987-09-15

BD 34

Värdeomdöme:

Råneälven är en av Sveriges största skogsälvar. Dalgången med omgivande landskapsformer är mycket intressanta för den vetenskapliga naturvården ur geovetenskaplig synvinkel. Råneälvens allmäntopografiska karaktär saknar motsvarighet i Sverige. Till älvdalens höga värde bidrar också dess mycket varierande karaktär, speciellt med avseende på moräntopografin. Inom älvens dalgång finns ett stort register av såväl storskaliga som småskaliga geovetenskapligt intressanta formationer representerade. Dessa formationer är i huvudsak belägna mellan Niemiselet och Muorkaforsen.

Degerselet-Råne älvmrådet är ett typområde för kalixpinna (moränkullar) tillika ett De Geer-moränområde. I Rånedalen är kalixpinnaökullarna koncentrerade till dalgångens lägsta delar. Moräntopografin är speciellt märkbar i landskapet nedan Valvträskset till mellan Niemisel och Råneå. Ryggarna bestämmer till stor del sjöarnas invecklade strandkonturer.

Floran är, vad beträffar artrikedomen, artkoncentration och förekomst av rariteter, att betrakta som rik. Koncentrationen av arter når t ex samma storlek som vid de artrikaste partierna av fjällälvarna, och den totala artrikedomen är minst lika hög som vid motsvarande avsnitt av dessa älvar. I sin helhet är dock fjällälvarna artrikare tack vare deras större tillskott av fjällväxter.

Råneälven hyser en fast utterstam och har en tilltalande landskapsbild.

Referenser:

Rudberg, S, och Sundborg, Å, 1975: Vattendragen i norra Norrland. UNGI.

Arnqvist, G, och Dynesius, M, 1987: Råneälven. Naturinventering och bedömning av vetenskapliga naturvärden. Länsstyrelsen i Norrbottens län.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 34.1 SNÖBERGET, LULEÅ KOMMUN

Karta: 25L S0

Läge:

Area:
varav
och

400 ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region:

29b Kustslätter och dalar med finsediment kring norra Norrbotten.

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng.

Terrängformer: Högsta kustlinjen, kalottberg, klapperstensfält.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, myrar.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära: G E
Sekundära: F Z O S

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 34.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Områdets nuvarande karaktär bibehålles.

Planering och säkerställande: Saknas.

Områdets huvuddrag:

Snöberget ligger ca 4 km väster om Niemisels samhälle i Råne älvdals nedre del. Snöberget är ett typiskt s k "kalottberg". Kalottbergen utgör exempel på de höjder som under den senaste inlandsisens avsmältningsskede utgjorde de ytterska öarna och skären i Bottenviken. Snöberget är en lokal där högsta kustlinjens (HK) läge och utseende i terrängen tydligt framträder.

Berget har en toppkalott med osvallad morän som övergår i ett mer eller mindre kalspolat område (klappersten). Längre nedför sluttningen vidtar svallad morän.

Jordarternas avgränsningar förstärks genom de väl skilda vegetationstyperna. På toppkalotten växer en ålderstigen blåbärsgranskog med urskogskaraktär. I fältskiktet ingår även ett 10-tal lågörter, däribland två orkidéer. De kalspolade hållarna hyser en gles tallskog med ett risdominerat fältskikt och ett bottenskiikt dominerat av renlavar. Klapperstensområdena täcks av lavvegetation och saknar i stort sett högre vegetation. Nederdelen av bergssluttningarna har en brandpräglad blandskog dominerad av tall med inslag av gran och björk samt ett risdominerat fältskikt. Vid bergets fot finns myrmarker.

1986-05-05

BD 34.1

Geomorfologiska-geologiska objekt: strandvallar, klapperstensfält, kal-spolade håll- och blockmarker, svallad-osvallad morän.

Botaniska objekt: urskogsområden, klapperfältens lavvegetation.

Värdeomdöme:

Snöberget är ett utmärkt exempel på ett s k kalottberg. Det är en nyckel-lokal för förståelsen av den postglaciala landskapsutvecklingen och ett demonstrationsobjekt för undervisning och forskning. Vegetationen är relativt orörd. Landskapsbilden är tilltalande och berget är utflyktsmål för ortsbefolkningen.

Referenser:

Larsson, S, 1977: Snöberget. Naturinventering. Länsstyrelsen i Norrbottens län.

Lövgren, R, 1986: Urskogar. Inventering av urskogsartade områden i Sverige 4, Norrbottens län utom fjällregionen, SNV PM 1510.